

แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขโดยวิถีบวร ตำบลทุ่งมน
อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

Guidelines for Buddhaddhamma to Create a Peaceful Community Through the
'Bor-Wor' Way in Thung Mon Subdistrict, Prasat District, Surin Province

พระครูปริยัติกิตติวรรณ (วีระ กิตติวณฺโณ/ ได้ทุกทาง)^{1*} ทวีศักดิ์ ทองทิพย์² พระครูศรีปัญญาวิกรม³ และ
ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม⁴

Phrakhrupariyadkittiwan (Weera Kittiwanno/ Daithukthang)^{1*}, Thaweesak Thongthip²,
Phrakhrusripanyawikrom³, and Thanarat Sa-ard-iam⁴

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์¹

รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์²

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์³

อาจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์⁴

Student, Ph.D. Program in Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus¹

Associate Professor Dr., Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus²

Assistant Professor Dr., Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buriram Campus³

Lecturer Dr., Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus⁴

*Corresponding author, e-mail: pramahaweera@gmail.com

วันที่รับบทความ: 8 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ: 13 กันยายน 2568; วันตอบรับบทความ: 19 กันยายน 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของชุมชนวิถีบวร ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ 2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขวิถีบวร และ 3. เพื่อศึกษาแนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขโดยวิถีบวร ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมายและการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 30 รูป/คน มาจากกลุ่ม พระสงฆ์ นักการเมืองท้องถิ่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ และปราชญ์ชาวบ้านทางศาสนาและวัฒนธรรม และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1.ปัญหาของชุมชนตำบลทุ่งมน มี 2 ปัญหาใหญ่ คือ 1. เผชิญปัญหาจากภัยธรรมชาติ และ 2.ปัญหาด้านพฤติกรรม ซึ่งอันเป็นสภาพทั่วไป ทั้ง 2 ปัญหานี้ก่อให้เกิดความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ปัจจุบันความเป็นชุมชนบวร กำลังนำปัญหามาดำเนินการแก้ไขอย่างมีพลัง 2. หลักไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งตรงกับหลักอริยสัจ 4 และ มรรคมีองค์ 8 เป็นหัวใจสำคัญในการสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนให้พื้นที่ชุมชนเดินไปสู่สันติสุข และ 3. แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขโดยวิถีบวรในตำบลทุ่งมน ได้เน้นการเสริมสร้างกลไกความร่วมมือที่แข็งแกร่งระหว่าง บ้าน วัด และราชการ (บวร) โดยมีวัดเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การลดการะหนึ่สินในงานศพโดยใช้แนวคิด “งานศพไม่ให้เขาเป็นหนี้ ไม่เป็นทุกข์” การส่งเสริมความปลอดภัยบนท้องถนนผ่านโครงการ “เส้นทางบุญชุมชนปลอดภัย ถนนทุกสายปลอดภัยด้วยสติ” และการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, ชุมชน, สันติสุข, วิถีบวร, ตำบลทุ่งมน

Abstract

This research aims to: 1. study the current state of the 'Bor-Wor' Way community in Thung Mon Subdistrict, Prasat District, Surin Province; 2. investigate Buddhist principles for peaceful the 'Bor-Wor' Way communities; and 3. explore ways to apply Buddhist principles to create peaceful communities through the 'Bor-Wor' Way in Thung Mon Subdistrict, Prasat District, Surin Province. This study uses a qualitative research design, collecting data through in-depth interviews and focus group discussions with 30 participants, including monks, local politicians, village headmen, government officials, and local religious and cultural scholars. and the presentation of descriptive-analytical data. The research found that 1. The community of Thung Mon Subdistrict faces two major challenges: natural disasters and behavioral issues. These two pervasive problems have created socioeconomic vulnerabilities. However, the emerging strength of the 'Bor-Wor' Way model is now driving a powerful and cohesive effort to address these issues. 2. The Threefold Training, consisting of Morality (Sīla), Concentration (Samādhi), and Wisdom (Paññā), is a pivotal principle. This framework directly corresponds to the Four Noble Truths and the Noble Eightfold Path, serving as the essential core for creating an environment conducive to a community's journey toward peace. 3. The application of Buddhist principles for a peaceful community following the 'Bor-Wor' Way in Thung Mon has focused on strengthening the collaborative mechanisms among the village, temple, and state. The temple serves as the central hub for driving various activities to tangibly reduce community problems. Examples include reducing funeral-related debt through the “No Debt, No Suffering at Funerals” concept, promoting road safety via the “Merit-filled Route, Safe Community” project, and integrating multi-sectoral cooperation to prevent and solve drug problems sustainably.

Keywords: Buddhaddhamma, Community, Peaceful, 'Bor-Wor' Way, Thongmon Subdistrict

บทนำ

บวร (บ้าน วัด โรงเรียนราชการ) เป็นพลังหลักและสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนสู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคงและยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์ “วัฒนธรรมไทยเข้มแข็งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคน โดยเน้นสร้างคนดี สังคมดี มีคุณธรรมจริยธรรม ไปเสริมสร้างชุมชนคุณธรรม องค์กรคุณธรรม” เป็นเนื้อหาที่ พระอริการโสภณ ปิยธมโม (กิ่งแก้ว) และคณะ (2564 : 71) ได้ให้ความเห็นไว้ สำหรับพลังบวรจะต้องถูกนำไปแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนบวรนั่นเอง แต่ปัญหาหลักของบวร หลีกไม่พ้นที่ต้องกล่าวถึงความรุนแรงทางครอบครัว ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในทุกครัวเรือน เช่น ปัญหาการทำร้ายร่างกาย การล่วงละเมิดทางเพศ การทำร้ายทางจิตใจโดยมีการดุด่า กระแทกความรู้สึกหรือทอดทิ้ง และปัญหาการเงิน (รัฐวิทย์ อริยพัชย์พล และ พกัสนธน์ วรภัทร์ธะกุล, 2563 : 326 - 328)

สำหรับปัญหาการเงินดังที่กล่าวไว้นี้ จัดเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจครัวเรือน ที่เกิดจาก 1.ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ปัญหาด้านการขาดความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน มีปัญหาด้านต้นทุนการผลิตและขาดที่ดินทำกิน ดำเนินวิถีชีวิตที่ฟุ่มเฟือยและขาดคุณธรรม รวมถึงการว่างงาน และ 2.ปัจจัยภายนอกตัวบุคคล ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางการเมืองและเศรษฐกิจซ้ำเติมชาวชนบท (ธนพล สราญจิตร, 2558 : 15 - 16) ความยากจนหรือปัญหาหนี้สินมาจากพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การดื่มสุรา ยาเสพติด การพนัน ความรุนแรงในครอบครัว และการละเลยศีลธรรม จึงกลายเป็นเรื่องปกติที่ฝังรากลึกในหลายพื้นที่ แม้หน่วยงานรัฐและเอกชนต่างพยายามเข้าไปส่งเสริมการพัฒนา แต่หลายกรณีกลับขาดความยั่งยืน เพราะความซับซ้อนของโครงสร้างทางความเชื่อ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน

สังคมไทยมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนามานาน ได้อาศัยหลักคำสอนในพุทธธรรมเป็นแนวทางดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้สังคมสามารถจะระงับปัญหาเกิดความสงบร่มเย็นมีความสุขได้ (พระมหาเกรียงศักดิ์ โสภากุล,

2562 : 27) แต่ว่า ชุมชนจะเดินไปสู่เป้าหมายได้ จำต้องอาศัยผู้นำที่เข้มแข็ง ยิ่งถ้ามีการทำงานด้วยกันเป็นทีมหรือเครือข่าย เช่น ทำงานด้วยวัฒนธรรมบวรแล้ว จะส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาที่ตั้งกล่าวไว้แต่ต้นนั้นได้

ชุมชนตำบลทุ่งมน มีปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับปัจจัยการผลิต คือ ชาติที่ดินในการประกอบอาชีพ ทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอ เกิดความเสี่ยงด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัวเกิดความอ่อนแอ กระทั่งไม่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี โดยภาพรวมชุมชนตกอยู่ในสภาพเหลื่อมล้ำสูง ตรงกับคำว่า “พื้นที่ทางกายภาพทำให้กระทบถึงสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน” (ณัฐรลีสณี รุ่งเพ็ชรเมณี, 2564 : 898 - 899) ดังนั้น ผู้นำชุมชนจำเป็นสำหรับการเพิ่มความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะการบูรณาการหลักไตรสิกขา ซึ่งจะช่วยเหลือเยียวยาหรือเสริมสร้างกำลังใจให้จิตใจในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น เพราะพลังบวรจะยกระดับการจัดการตนเองของชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน (วสมน ทิพนีย์, 2559 : 51 - 52)

ดังนั้นแนวคิด “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) ที่วัดในตำบลทุ่งมนร่วมดำเนินการทั้งกิจกรรมทางศาสนาและสังคม เช่น การศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งนิกกรรมและบาลี การจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตลอดถึงโครงการอุปสมบทหมู่ การสาธารณสงเคราะห์ในโครงการงานศพไม่ยากให้เขาเป็นหนี้ไม่เป็นทุกข์ โครงการติดตั้งกล้องวงจรปิดในชุมชน รวมถึงกิจกรรมแนวทางอื่น ๆ ร่วมกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลโรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และสถานีตำรวจภูธร ตลอดถึงงานพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน ที่ร่วมกับเครือข่ายทางสังคมในระดับจังหวัด ระดับภาค เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการกระตุ้นสติปัญญา การตื่นรู้ หรือปัจจัยเสริมอื่น ๆ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีตามลำดับในชุมชน คราวเรือน ให้สะท้อนว่า ชุมชนตำบลทุ่งมนมีการนำหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มาทำกระบวนการให้การศึกษาตลอดชีวิต หรือนำน้อมสู่การปฏิบัติธรรมตลอดเวลา ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2561 : 103 - 104) ฉะนั้น การนำหลักไตรสิกขาสู่ภาคปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมชุมชนได้อย่างค่อยเป็นค่อยไปและยั่งยืน

จากประเด็นที่ได้กล่าวมานี้ จึงเกิดความสนใจในการศึกษาหัวข้อ “แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขโดยวิถีบวร ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์” เพื่อค้นหาวาชุมชนตำบลทุ่งมนจะมีแนวทางในการพัฒนาด้านหลักไตรสิกขา ได้แก่ พัฒนาศีล คือ กายสุจริต วาสุจริต พัฒนาจิต คือ มีสมาธิ มีสมรรถภาพทางจิต มีคุณภาพทางจิต มีสุขภาพทางจิตที่ดี (คิดเก่ง คิดคล่อง คิดเก่ง) และมีปัญญา คือ มีความเห็นถูก ความคิดถูก ผ่านการศึกษาแบบวิชาการปฏิบัติภาคสนาม กระบวนการเรียนรู้จากพื้นที่จริง ทำการฟังเสียงของคนในพื้นที่ และการวิเคราะห์เชิงพุทธธรรม มองชุมชนผ่านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความชัดเจนทางหลักคิด หาแนวทางต่าง ๆ นำไปสู่ข้อเสนอเชิงระบบบวร สำหรับชุมชนตำบลทุ่งมนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของชุมชนวิถีบวร ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขวิถีบวร
3. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขโดยวิถีบวร ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

การทบทวนวรรณกรรม

หลักพุทธธรรมสำคัญที่เหมาะสมต่อการพัฒนาหลักการคิดอย่างเป็นระบบ กระตุ้นให้คิดแบบมีขั้นตอน เรียงลำดับกัน และกระตุ้นความคิดอยู่ในเหตุและผล คือ หลักอริยสัจ 4 (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2541 : 893 - 924) ซึ่งเป็นกรอบในการปฏิบัติได้ทั้ง 3 ด้าน คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ให้ความชัดเจนสำหรับการออกจากปัญหา เรียกว่า มรรคมีองค์ 8 (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2541 : 733 - 891) มรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางเพื่อการขัดเกลากิเลส 3 ระดับ คือ หยาบ กลาง ละเอียด ที่รู้ทั่วกันว่า ไตรสิกขา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2541 : 600 - 613) การขัดเกลากิเลสถือเป็นหัวใจของการพัฒนามนุษย์ และเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความคิดและพฤติกรรมของสังคมจากรูปแบบเดิมที่เต็มไปด้วยปัญหาไปสู่

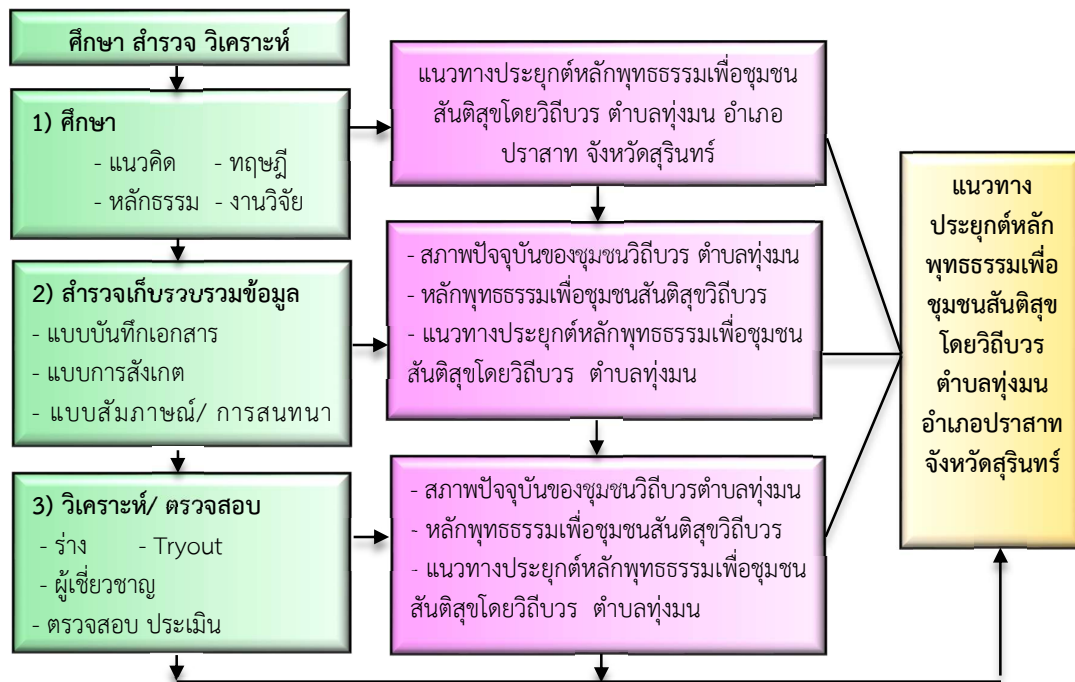
สภาวะใหม่ที่ลดและขจัดปัญหาได้จริง จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงนี้ คือ การพัฒนาความคิดที่ถูกต้องในระดับบุคคล เมื่อแต่ละคนเริ่มตระหนักและพัฒนาตนเองได้ตามหลักพุทธธรรม การเปลี่ยนแปลงก็จะค่อย ๆ ขยายผลสู่ครอบครัว ชุมชน และสังคม ผ่านกระบวนการถ่ายทอด ปลูกฝัง ชี้นำ เลียนแบบ และการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่พึงาม หลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ และปัญญา) เป็นแกนกลางของการพัฒนานี้ และยังครอบคลุมถึงธรรมะย่อยต่าง ๆ จำนวนมากที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ดังนั้น การศึกษาหรือการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อพัฒนาชุมชน จึงต้องเชื่อมโยงกับข้อธรรมในคัมภีร์อย่างรอบด้าน ทั้งในการตีความ ประยุกต์ใช้ และเปรียบเทียบ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีคุณธรรมและยั่งยืนตามแนวพุทธธรรม

ครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่มีความสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพสังคม จัดว่าเป็นหน่วยเริ่มต้นของชุมชน บวร ด้านกระบวนการพัฒนาชีวิตบุคคล ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับชีวิตที่มีคุณภาพ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทยังกำหนดให้มารดาและบิดามีหน้าที่สำคัญทางพุทธจริยศาสตร์ ด้วยการสงเคราะห์บุตรและคนในครอบครัว (กรณธรัตน์ สุทธิพรณิวัฒน์, 2559 : 1 - 5) ด้าน พระครูบูรพาธรรมประทีป (ไทยสวัสดิ์ อดตทัตโต) (2565 : 6 - 8) ได้เสนอแนวคิด ว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่สุดและมีความสำคัญยิ่งของสังคม ซึ่งมีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการขัดเกลา พัฒนาคณะ และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยมีวัด โรงเรียน และรัฐ ช่วยกันเสริมแรงให้กับครอบครัว คำสอนของพระพุทธองค์ได้ให้คำตอบไว้อย่างเป็นระบบสำหรับการพัฒนาชีวิตในทุกมิติ โดยเน้นการบูรณาการกันระหว่างสถาบันต่าง ๆ แบบทศ 6 เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรม มีปัญญา และดำรงอยู่อย่างสันติสุขในสังคม ทั้งวิจัยทั้งหลายต่างเห็นความสำคัญของหลักพุทธธรรมกับกระบวนการบวร อาทิเช่น ชูชาติ สุทธะ และคณะ (2562 : 159) ให้ความเห็นว่า หลักมงคลชีวิต 38 ประการ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาชีวิตแก่ คน ชุมชน และสังคม ให้เจริญรุ่งเรือง ประสบผลสำเร็จได้ใน 3 ระดับ คือ สำเร็จระดับต้น สำเร็จระดับกลาง และสำเร็จระดับสูง คนสามารถนำหลักธรรมนี้พัฒนาดตนเองได้แล้ว การทำหน้าที่ของความเป็นกัลยาณมิตรของพระภิกษุสงฆ์ บัณฑิต มีความสำคัญมากสำหรับการชี้นำ แนะนำ พยายามแก่ผู้ยังอ่อนในความเข้าใจต่อหลักพุทธธรรม พระครูสังฆรักษ์ประจวบ วุฑฒิจาริ และคณะ (2562 : 102 - 104) ได้กล่าวถึง การจัดการสังคมตามหลักการ “บวร” ซึ่งประกอบด้วย บ้าน (ชุมชน) วัด ราชการ (โรงเรียนและระบบราชการ) คือกลไกของการพัฒนาและสร้างสังคม ชุมชนให้เข้มแข็ง โดยวัดเป็นแกนหลักในการพัฒนา ร่วมกันแก้ไขปัญหามุมชน มีบทบาทสำคัญพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมคุณธรรม เพราะวัดคือพื้นที่ ศูนย์กลางของชุมชนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนแต่ละแห่งนั่นเอง ในปัจจุบันการที่วัดจะเป็นผู้ประสานความร่วมมือโดยวิถีบวร คงต้องจำเป็นเข้าใจถึงวิธีการสร้างสังคมให้เกิดความสงบสุข ที่มี 2 แนวคิด คือ 1) การสร้างสันติประชาคมตามทัศนะต่าง ๆ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชน การไม่ใช้ความรุนแรงในการเรียกร้องสิทธิ การเจรจาไกล่เกลี่ย 2) การสร้างสันติประชาคมตามแนวพระพุทธศาสนา ได้แก่ การระงับความขัดแย้งด้วยหลักอธิรณสมถะ การพัฒนากาย จิต ปัญญาด้วยหลักไตรสิกขา, การสร้างความเมตตา ความสามัคคีในสังคมด้วยหลักสาราณียธรรมและหลักปธานียธรรม หลักกัลยาณมิตร หลักโยนิโสมนสิการ หลักอภัยทาน สันติ 4 ชั้น คือ กายสันติ จิตสันติ ปัญญาสันติ สังคมสันติ สันติทางสังคมเริ่มจากครอบครัว ชุมชน สังคมโลก นำหลักสาราณียธรรมและหลักอปธานียธรรมสร้างสถานภาพสังคมดีต่อกัน นำหลักกัลยาณมิตร โยนิโสมนสิการและอภัยทาน ช่วยเสริมบทบาทคนกลางสำหรับการไกล่เกลี่ย (ไตรรัตน์ ธนะประกอบภรณ์ และ พระศรีวินยาภรณ์, 2562 : 22) และยังมีแนวทางที่น่าสนใจสำหรับการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธที่นำเสนอด้วยศาสนา งานวิจัยยังกล่าวถึงการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี โดยที่พระพุทธศาสนาถือว่า ความขัดแย้งในระดับโลกียวิสัยนั้นจัดว่าเป็นความทุกข์ หรือธรรมชาติดีที่จำเป็นต้องเกิดขึ้นต่อบุคคลและสังคม แต่ในระดับโลกุตระนั้น กลับมองว่าความขัดแย้งเป็นสภาวะที่ไร้ความขัดแย้งได้ แล้วแสดงภาพของความขัดแย้งว่าเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างปัจจัยภายใน คือ กุศลมูลและอกุศลมูล ตัณหา ทิฏฐิ และมานะ และปัจจัยภายนอก คือ ข้อเท็จจริง ความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ค่านิยม และโครงสร้างที่บิดเบี้ยว เมื่อ “ความหวาดกลัว” “เกรงกลัว” และ “ความสูญเสีย” เกิดขึ้น “ความขัดแย้ง” นำไปสู่ “ความรุนแรง” ได้ทำให้เกิดกลุ่ม “สันตินิยม” ซึ่งมีแนวคิดและการกระทำที่ปฏิเสธต่อต้าน และประณามการใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ไขความขัดแย้งต่อมวลมนุษยชาติในทุกรูปแบบ นำเสนอสันติวิธีในความหมาย “การไม่ใช้ความรุนแรง” มุ่งเน้น “การใช้ความพยายามอย่างมหาศาลที่จะเอาชนะความชั่วร้ายด้วยความดี สันติวิธีมีได้อาศัยกล่อมเหนื้ที่แข็งแกร่ง และอาวุธอันชั่วช้า แต่อาศัยความกล้าหาญทางศีลธรรม การควบคุมตนเอง ความกรุณา ความรักในคุณธรรม เคารพความดี และมีสัจจะที่เข้าถึงกันได้ด้วยวิธีการ

ที่ถูกต้อง (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร), 2547 : 426 - 432) ด้วยเหตุนี้ ชุมชนจะสนใจโดยวิถีบวร ก็เพราะมีหลักการสำคัญ คือ พระภิกษุในองค์กรคณะสงฆ์ ได้ทำการศึกษาไตรสิกขา เห็นความสำคัญของสถาบัน ครอบครัว ที่มีความสัมพันธ์กันในชุมชนแบบบวร ที่มีองค์ความรู้ด้านสันติสุข พุทธสันติ หรือสันติวิธี อันเป็นแนวทาง สันติสุขที่นักบวชในพระพุทธศาสนาควรมีทักษะดำเนินการได้แบบโดดเด่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดของการวิจัยและเขียนให้เห็นกรอบแนวคิดได้ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมาย/ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) งานวิจัยนี้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนที่ทำการวิจัยมายาวนาน เข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่อเนื่อง มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในพื้นที่ทำวิจัย ข้อมูลได้มาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก 5 กลุ่ม เลือกกลุ่มละ 5 รูป/คน คือ พระสงฆ์ นักการเมืองท้องถิ่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ และปราชญ์ชาวบ้านทางศาสนาและวัฒนธรรม รวม 30 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือหลัก 4 ชนิด ได้แก่ แบบบันทึกเอกสาร แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ (แบบไม่มีโครงสร้างและแบบกึ่งโครงสร้าง) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เครื่องมือเหล่านี้ได้รับการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การสร้างเครื่องมือ ได้ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบในการสร้างแบบบันทึกเอกสารและแบบสังเกตการณ์ แบบสัมภาษณ์ (กึ่งโครงสร้าง) และ แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

2. การตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นทั้งหมดไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ความครอบคลุม และความเหมาะสมของภาษา จากนั้นได้นำข้อเสนอแนะและคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) มาจากแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ (Interview) และแบบสนทนากลุ่ม 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการสังเกตและจำแนกเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัย ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ 1. การแยกข้อมูล โดยตั้งคำถามและดึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย 2. การลดทอนข้อมูล ด้วยการคัดเลือกสาระสำคัญ แล้วสังเคราะห์ให้เห็นประเด็นหลัก 3. การจัดระเบียบข้อมูล โดยเรียบเรียงข้อมูลผ่านการลดทอน ให้มีลำดับที่ชัดเจนตามเนื้อหา 4. การสรุปผลการวิเคราะห์ โดยสังเคราะห์ข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของชุมชนวิถีบวร ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของชุมชนวิถีบวร ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ชุมชนตำบลทุ่งมนมีลักษณะทางกายภาพที่ซับซ้อน ลักษณะพื้นที่ต่าง ๆ กัน ได้แก่ พื้นที่เนินสูงที่มีลักษณะเป็นดินภูเขาจะเป็นป่าเต็งรังโดยมีที่นาเป็นแห่ง ๆ สลับกันกับป่า หมู่บ้านทั้ง 11 หมู่ ตั้งอยู่บนที่เนินโคก ไหลโคกเป็นร่องน้ำทางน้ำไหลหรือฝืนน้ำอยู่ระหว่างแต่ละเนิน ทุ่งนาเป็นพื้นที่ราบบ้าง เป็นแอ่งบ้าง เอียงตามไหล่เนินและร่องน้ำบ้าง อาชีพการเกษตรมักประสบปัญหาภัยแล้ง ส่วนพื้นที่ราบลุ่มริมลำน้ำน้อยเป็นแหล่งรวมน้ำ มักเกิดน้ำท่วมเป็นประจำในช่วงน้ำหลากปลายฤดูฝน ความเปราะบางทางภูมิประเทศนี้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและจิตใจของครัวเรือนในระยะยาว ด้านโครงสร้างประชากร พบว่า เป็นชุมชนเก่าแก่ที่เป็นต้นกำเนิดให้กับชุมชนใหม่ ๆ ในบริเวณภูมิโนแคว้น การทำมาหากินและความเป็นอยู่ยังอาศัยธรรมชาติ เป็นชุมชนที่มีผู้สูงอายุมากเช่นกับชุมชนทั่วไป คนวัยแรงงานจะไปทำงานที่กรุงเทพหรือพื้นที่เศรษฐกิจ พื้นฐานชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกรรม รายได้ไม่แน่นอน ประสบปัญหาหนี้สินเรื้อรัง และขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ บางครอบครัวมีปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การดื่มสุรา การทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัว และภาวะซึมเศร้า ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต พบว่า มีวัด 1 แห่งที่ตั้งขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และวัดอีก 3 แห่งตั้งขึ้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวบ้านอาศัยวัดที่เป็นองค์กรแรกของชุมชนในการทำงานร่วมกันทั้งกิจกรรมศาสนาและวัฒนธรรม แต่ยังมีพฤติกรรมบางประการที่ขัดต่อหลักพุทธธรรม เช่น การดื่มสุราในงานบุญ การจัดงานศพแบบฟุ่มเฟือย และขาดทักษะและทุนทรัพยากรสำหรับการร่วมกันแก้ปัญหาของส่วนรวม บทบาทของ “บ้าน” ยังเป็นโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน โดยมีระบบเครือญาติและการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ในระดับหนึ่ง ส่วน “วัด” ยังคงเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ ซึ่งเป็นผลมาจากการนำชุมชนจัดโครงการ ดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ที่เริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2537 มีการดำเนินต่อเนื่องกันอยู่ใน 2 วัด จนกระทั่งมีการดำเนินการที่ต่อเนื่องกันอีกครั้ง ณ วัดอุทุมพร กระทั่งก่อให้เกิดผลผลิตด้านการศึกษามากตามตารางที่ 1 ในปัจจุบัน

จากผลผลิตทางการพัฒนาบุคลากร วัดจึงมีชื่อเสียงและบทบาทเชิงสังคมกว้างขึ้น ทั้งนำพาให้คณะสงฆ์ได้ขยับไปด้วยกัน ขณะที่โรงเรียนและอาคาราการต่างมีความมุ่งมั่นในการประสานความร่วมมือกับวัด กับชุมชนให้มีการขับเคลื่อนบวรอย่างเต็มศักยภาพ นับว่าชุมชนตำบลทุ่งมนมีความสามารถบูรณาการได้ระดับหนึ่ง เพราะชุมชน

ตำบลทุ่งมนมีทุนทางวัฒนธรรม ศรัทธา และโครงสร้างบวรที่พร้อมต่อการพัฒนา แต่ยังเผชิญกับความเปราะบางในเชิงเศรษฐกิจ พหุติกรรม และระบบการจัดการชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งด้วยหลักพุทธธรรมให้เป็นกลไกร่วมของบ้าน วัด และราชการ วิถีบวรจึงเป็นทางเลือกสำคัญในการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งมนสู่ความสันติสุข ทั้งนี้หลักไตรสิกขาควรได้รับการศึกษา และทำความเข้าใจด้วยเหตุผลให้กว้างขวางต่อไป

ตารางที่ 1 วัดอุทุมพร ส่งเสริมให้มีผู้สวดบาสีผ่าน ตั้งแต่ พ.ศ. 2554 - 2567

พ.ศ.	ป.1 - 2	ป.ธ.3	ป.ธ.4	ป.ธ.5	ป.ธ.6	ป.ธ.7	ป.ธ.8	ป.ธ.9	รวม
2554	2		1						3
2555	10	2							12
2556	5	3	2			1			11
2557	5	4	3	2					14
2558	4	4	3	2	2				15
2559	3	3	5	3	1	2			17
2560	1	2	3	2	3				11
2561	1	-	1	3	1	1			7
2562	2	2	-	1	1	1			7
2563	2	2	2	1	3	2	3		15
2564	3	2	3	2	-	1	1		12
2565	-	1	1	1	-	1	1	1	6
2566	-	1	-	1	3	-	1	1	7
2567	5	2	-	1	1	2	-	3	14
รวม	43	28	24	19	15	11	6	5	151

ที่มา: พระมหาชาญ อชิโต (2568)

ผลการศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขวิถีบวร

ด้านหลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขวิถีบวร พบว่า หลักพุทธธรรมสำหรับเหมาะกับวิถีบวรตำบลทุ่งมน (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) คือ หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพราะมีความชัดเจนถึงการพัฒนามนุษย์ทั้งภายนอก คือ ศีล ที่เน้นการควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา ให้ถูกต้องตามกรอบความดี ส่งเสริมผู้นำและคนต้นแบบเป็นฐาน เพื่อให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย พัฒนาภายใน คือ สมาธิ ความมั่นคงทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตประจำวัน การฝึกสมาธิจะก่อให้เกิดสติตามมา การฝึกให้จิตกล้าเผชิญปัญหาด้วยใจสงบ ไม่ใช่อารมณ์ และทำงานร่วมกันอย่างมีพลังใจ เป็นความสำคัญต่อการดำเนินงานบนเส้นทางสันติสุข ส่วนปัญญา เป็นหัวใจของการพัฒนาคน เพราะปัญญาประกอบส่วนทั้งศีลและสมาธิไปพร้อมๆกันนั้น ปัญญาแบบพุทธจะนำหลักอริยสัจ 4 มาเป็นกรอบคิดหลักสำหรับในยุคปัจจุบันปัญหายังมีความสำคัญต่อการนำศาสตร์ความรู้ต่าง ๆ อย่างที่แสดงไว้ในการทบทวนวรรณกรรมก็ดี ทั้งศาสตร์สมัยใหม่อื่น ๆ และการศึกษาข้ามศาสตร์ เพื่อให้เข้าใจในปัญหาต่าง ๆ ให้มีทางออกอยู่เสมอ จะได้ครอบคลุมประเด็นปัญหาและการแก้ไขพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งมน

ผลการศึกษาแนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขโดยวิถีบวร ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

การศึกษาแนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขโดยวิถีบวร ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ชุมชนตำบลทุ่งมนมีร่องรอยในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิด “วิถีบวร” เพื่อ

สร้างชุมชนให้เกิดสันติสุขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และมีแนวทางในการประยุกต์หลักไตรสิกขา บูรณาการกับกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมในอนาคตไว้ 3 ระยะ ได้แก่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังนี้

1. ระยะต้นน้ำ ดังตัวอย่างในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบงานศพไม่ยากให้เป็นหนึ่งกับหลักไตรสิกขา เพื่อชุมชนสันติสุขวิถีบวร

ไตรสิกขา	ความหมาย	งานศพในมุมมองเปรียบเทียบ	ผลที่เกิดกับครอบครัว - ชุมชน
ศีล	การควบคุมกาย วาจา ไม่เบียดเบียนกันในชุมชน	ตั้งกติกากิจกรรมจัดงานเรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สร้างหนี้สิน	ลดภาระทางการเงิน ไม่เบียดเบียน ตนเองและลูกหลาน
สมาธิ	ความตั้งมั่นของจิต ทำใจ สงบ พัฒนาบุคลิกใหม่	ญาติพี่น้องไม่ไขว่ไขว่ไปตามค่านิยมสังคม มุ่งความหมายแท้คือทำบุญอุทิศผู้ล่วงลับ	ครอบครัวตั้งหลักใจได้เร็ว ไม่ถูก กดดันด้วยการแข่งขันหรูหรา
ปัญญา	ความรู้แจ้ง เห็นความจริง ตามธรรม	เข้าใจอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จัดงานด้วย สติ มีระบบกองทุนหรือช่วยเหลือกันเพื่อ ลดหนี้	ชุมชนจัดการได้อย่างเย็น เห็นค่าความ จริงมากกว่ารูปแบบภายนอก

จากตารางที่ 2 เป็นกิจกรรมในระยะต้นน้ำ ระยะต้นน้ำจะรวมถึงแนวปฏิบัติทั้งเชิงวัฒนธรรมพุทธศาสนา การศึกษา งานพัฒนาชุมชน งานสาธารณสุข ผ่านภารกิจภารกิจคณะสงฆ์ 6 ด้าน เช่น วัด ประชา รัฐ สร้างสุข กองทุนพระคัลานูปัฎฐาก งานอาหารปลอดภัย งานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด งานศพไม่ยากให้เขาเป็นหนึ่ง และเป็นทุกข์ เป็นต้น

2. ระยะกลางน้ำ มีแผนการเสริมสร้างกลไกเฝ้าระวังและฟื้นฟูชุมชน จัดตั้งเครือข่าย “เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครจิตอาสาตำบลทุ่งมน - ตำบลสมุด” เพื่อดำเนินการกิจด้านความมั่นคงและสุขภาวะของชุมชน เช่น ป้องกันยาเสพติดและดูแลผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง การรณรงค์เรื่องอาหารปลอดภัยและจัดการขยะชุมชน

ภาพที่ 2 เครือข่ายเจ้าหน้าที่อาสาสมัครจิตอาสา

3. ระยะปลายน้ำ จะร่วมกันสร้างชุมชนปลอดภัยด้วยสติและพลังศีลธรรม ดำเนินโครงการ “เส้นทางบุญ ชุมชนปลอดภัย ถนนทุกสายปลอดภัยด้วยสติ” โดยเน้นการบูรณาการ 4 มิติ มีการติดตั้งกล้องวงจรปิด CCTV โดยยึดหลักไตรสิกขา ตามตารางที่ 2 (ได้ดำเนินการไป 3 จุดแล้ว โดยการตั้งสัญญาณภาพมาบันทึกที่วัดสะเดารัตนาราม)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบกล้องวงจรปิด CCTV กับไตรสิกขา เพื่อชุมชนสันติสุขวิถีบวร

ไตรสิกขา	ความหมาย	กล้องวงจรปิดในเชิงเปรียบเทียบ	ผลที่เกิดกับชุมชน
ศีล	การควบคุมกาย วาจา ใจไม่ให้ ล่วงละเมิดกันในชุมชน	กล้องทำหน้าที่เป็นกตึกา เตือนให้คน ระวัง ไม่ทำผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม	ชุมชนอยู่ในกรอบ มีระเบียบ ลดการกระทำผิด เพิ่มสติ เพิ่มการ ระวังตน
สมาธิ	การตั้งมั่นของจิต ทำให้เกิด ความสงบ เสริมบรรยากาศ การไม่กระทบกระทั่งกัน	กล้องสร้างความมั่นใจ ลดความวิตก กังวล รู้ว่ามีสิ่งคอยดูแลความปลอดภัย	ชุมชนเกิดความสงบ เอกภาพ และ ไว้วางใจกันมากขึ้น
ปัญญา	ความรู้แจ้ง เข้าใจตามความเป็นจริง	ภาพและข้อมูลจากกล้องช่วยให้รู้ ข้อเท็จจริง เห็นปัญหาอย่าง ตรงไปตรงมา	ชุมชนใช้ข้อมูลจริงวางแผน แก้ปัญหา และพัฒนาได้ตรง

สาระสำคัญของการติดตั้งกล้องวงจรปิด คือแนวปฏิบัติ “วิถีบวร” ที่ตำบลทุ่งมนเริ่มนำมาใช้ เป็นการป้องกัน ปราบ และแก้ไขปัญหา หรือการใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์ เกิดความชัดเจนในการลดหรือแก้ปัญหา มีการบริหารแบบมีส่วนร่วม แบบเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน ราชการ และประชาชน มุ่งดำเนินชีวิตอย่างมีสติ สร้างสุขภาวะทั้ง 4 มิติ และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 3 วิถีทุ่งมน ตำบลคุณธรรม
ที่มา: พระครูปริยัติกิตติวราณ (2567)

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

แนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขโดยวิถีบวร ตำบลทุ่งมน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

ชุมชนตำบลทุ่งมนมีภูมิประเทศหลากหลาย ประกอบด้วยพื้นที่เนินสูงดินภูเขา (ลูกรัง โขดหิน) พื้นที่ราบทุ่งนา แอ่งทำนา และพื้นที่ลาดเอียงรอบโคกเนิน รวมถึงพื้นที่ราบลุ่มแหล่งรวมน้ำซึ่งมีป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ สลับกับพื้นที่เกษตรกรรม เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินจำกัด หลายครอบครัวไร้ที่ทำกิน ดินมีคุณสมบัติอุ้มน้ำน้อย และขาดระบบชลประทาน ทำให้ผลผลิตต้องพึ่งพาสภาพน้ำ ฟ้า อากาศ ขณะที่พื้นที่ริมลำน้ำขึ้นน้อยและห้วยก็ล้นประสบปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากในฤดูน้ำหลาก ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่อุดมสมบูรณ์ ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและ

ภัยธรรมชาติทำให้ชุมชนต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนทางอาชีพและรายได้ เกิดภาวะหนี้สินสะสม และกระทบต่อสุขภาพจิตของชาวบ้าน โครงสร้างประชากรยังเผชิญปัญหาสัดส่วนผู้สูงอายุสูง เด็กมีแนวโน้มลดลง และครอบครัวเปลี่ยนเป็นแบบข้ามรุ่น รายได้หลักยังคงมาจากเกษตรกรรมซึ่งเสี่ยงต่อปัจจัยภายนอกหลายประการ ทำให้เกิดความเปราะบางทั้งในระดับบุคคลและครอบครัววิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน แม้ชาวบ้านยังคงยึดมั่นในประเพณีท้องถิ่น ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และความสัมพันธ์แนบแน่นระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน แต่การดำเนินวิถี “บวร” ในปัจจุบันเผชิญข้อจำกัดจากปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และภาวะผู้นำภายในชุมชน นอกจากนี้ แม้ระบบเครือญาติยังคงเข้มแข็ง แต่ยังขาดกลไกและทักษะในการส่งเสริมคุณธรรมภายในครอบครัว ในอดีตชุมชนตำบลทุ่งมนมีลักษณะ “สมอกล” และเป็นเสมือนสังคมปิด คนดั้งเดิมมักมีวิถีชีวิตเชิงชาและเถื่อนมากกว่าครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ข้ามถิ่น ส่งผลให้เกิดความเหินห่างกันทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน แม้ชุมชนจะมีศักยภาพมากกว่าหลายพื้นที่ในอำเภอเดียวกัน แต่ในอีกมุมหนึ่งกลับเผชิญผลกระทบต่อการบูรณาการทางสังคมบางด้าน เช่น การพัฒนาการเมืองอย่างมีคุณภาพ ชุมชนจึงจำเป็นต้องประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) ร่วมกับการเสริมบทบาทของบ้าน วัด และราชการ เพื่อฟื้นฟูศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน

หลักพุทธธรรมเพื่อสันติสุขวิถีบวร ตำบลทุ่งมน จะต้องประยุกต์หลักพุทธธรรมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในตำบลทุ่งมน โดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงพิธีกรรมทางศาสนา แต่ต้องใช้เป็น “กลไกเปลี่ยนพฤติกรรมชุมชน” อย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาคนและชุมชนสู่ “ชุมชนสันติสุข” โดยมีรากฐานจาก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ครอบคลุมทั้งบุคคล ครอบครัว และสังคม 1. ให้วิถีบวร คือโครงสร้างการทำงานร่วมกัน “วิถีบวร” คือกระบวนการบูรณาการ บ้าน วัด และ โรงเรียน/องค์กรภาครัฐ ให้ทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกัน ประยุกต์หลักธรรมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น จัดแต่งงานศพไม่เป็นที่ หรือศีลธรรมหมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่าธรรมะฝังอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน 2. การพัฒนาชุมชนตามแนวไตรสิกขา คือ ใช้ศีลวางรากฐานทางพฤติกรรม ผูกผู้นำให้มีวาจา กาย ใจเรียบร้อย เป็นแบบอย่างด้านจริยธรรม และสร้างศรัทธาจากชุมชน ใช้สมาธิฝึกความตั้งใจมั่นและควบคุมอารมณ์ ช่วยให้ผู้นำทำงานมั่นคงไม่หวั่นไหวต่อแรงกดดัน ใช้ปัญญาสอดแทรกปฏิสัมพันธ์ 4 และอริยสัจ 4 เป็นแกนนำ เพื่อเข้าใจปัญหาชุมชนอย่างลึกซึ้ง คิดเป็นระบบ และใช้ธรรมะเป็นฐานในการตัดสินใจ 3. หลักธรรมในการจัดการปัญหาชุมชน การแก้ปัญหา เช่น การดื่มสุรา ความขัดแย้ง หรือความยากจน ใช้หลักธรรมควบคู่กับไตรสิกขา ได้แก่ ศีล คือ ควบคุมพฤติกรรมให้ปราศจากโกรธและอคติ เช่น การละอสุทธกรรม และมีอิริยโอตตปเป สมาธิ คือ เพียรละสิ่งไม่ดี รักษาสิ่งดี ด้วยใจมั่นคง ปัญญา คือ วิเคราะห์เหตุแห่งทุกข์ด้วยอริยสัจ 4 ใช้สังคหัตถ์ 4 หรือพรหมวิหาร 4 สร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ 4. การสร้างคนต้นแบบ เน้นพัฒนาผู้นำและชาวบ้านให้เป็นคนต้นแบบที่มีศีล สมาธิ ปัญญา ฝึกฝนอย่างเป็นระบบ เพื่อความน่าเชื่อถือและศรัทธาในชุมชน ศีลรากฐานความดีงามและความไว้วางใจ สมาธิความมั่นคงทางใจ ทนต่อแรงกดดัน ปัญญาความรู้และวิสัยทัศน์ เข้าใจธรรมะลึกซึ้ง ใช้เหตุผลแก้ปัญหา 5. บทสรุป แนวทางวิถีบวรที่ใช้ไตรสิกขาอย่างลึกซึ้ง ทำให้การพัฒนาชุมชนไม่ใช่แค่การณรงค์ แต่เป็นการ “สร้างคน” ทั้งผู้นำและประชาชนทั่วไป จนเกิดการสื่อสารที่รับฟังด้วยใจ เจรจาอย่างเข้าใจกัน ขอโทษและให้อภัยกันได้ รวมทั้งนำศาสตร์สมัยใหม่มาผสมผสานเพื่อก้าวไปสู่ความสันติสุขที่มั่นคงทั้งพฤติกรรม จิตใจ และความคิด

การเก็บข้อมูลภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์เอกสาร เพื่อหาหลักการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งมนด้วยหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) โดยมีสาระสำคัญดังนี้ 1. การประยุกต์หลักพุทธธรรมผ่านวิถีบวร วัดนั้นเป็นศูนย์กลางจิตวิญญาณและการเรียนรู้ เป็นแหล่งนำหลักธรรมมาสู่การปฏิบัติจริง เช่น เวทีประชุมประจำเดือน การรณรงค์ลดเหล้า งานศพไม่อย่าให้เขาเป็นหนี้ บ้านเป็นฐานบ่มเพาะพฤติกรรมเชิงพุทธ ถวายทอดไตรสิกขา ความพอเพียง สติ สมาธิ และขันติ ลดพฤติกรรมเสี่ยง เช่น สุรา การพนัน ยาเสพติด โรงเรียน/ราชการ เป็นกลไกสนับสนุนเชิงระบบ บูรณาการหลักพุทธธรรมในกิจกรรมของ อบต., รพ.สต., สถานีตำรวจ และผู้นำชุมชน สร้างเครือข่ายพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง 2. การประยุกต์หลักพุทธธรรมในเชิงปฏิบัติ คือนำหลักอริยสัจ 4 เป็นแนวไขว้วิเคราะห์และแก้ปัญหา เช่น การดื่มสุรา โดยระบุทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เพื่อวางแนวทางแก้ไขอย่างเป็นเหตุผล พรหมวิหาร 4 ฟื้นฟูความสัมพันธ์ในชุมชน เสริมเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ให้เกิดความสามัคคีและการร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ 3. ประเด็นท้าทาย ยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงและทำความเข้าใจหลักธรรมระหว่างช่วงวัย ขาดกลไกติดตามผลจากภาครัฐ และขาดผู้นำทางจิตวิญญาณในบางครอบครัว ซึ่งอาจทำให้การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงพุทธไม่ยั่งยืน บทสรุป การสร้างชุมชนสันติสุข

ด้วยวิธีบรรทัดฐานการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการทำงานของทุกภาคส่วนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อเอาชนะข้อท้าทายและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

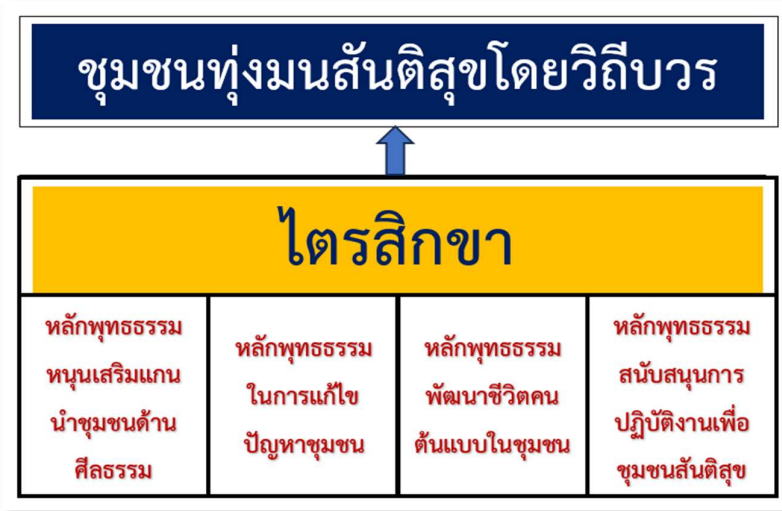
2. อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนตำบลทุ่งมนเผชิญกับความเปราะบางทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมอย่างซับซ้อน ชุมชนเกิดความเหลื่อมล้ำ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและจิตใจของครัวเรือนในระยะยาว อย่างไรก็ตาม แม้จะเผชิญกับความท้าทายเหล่านี้ ชุมชนยังมีทุนทางสังคมที่สำคัญคือ ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และโครงสร้าง “บวร” (บ้าน - วัด - ราชการ) ที่ยังคงเป็นรากฐานของวิถีชีวิต แม้จะยังขาดการบูรณาการอย่างเป็นระบบ แต่ความศรัทธาทางศาสนายังเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับแนวคิด พระครูสังฆรักษ์ประจวบ วุฑฒิจาริ และคณะ (2562 : 102 - 104) ซึ่งหากได้รับการส่งเสริมอย่างถูกวิธี จะสามารถเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาคือชุมชนกำลังเผชิญอยู่ได้ สำคัญคือการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงการทำกิจกรรมทางศาสนา แต่คือการนำ หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มาเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนพฤติกรรมและโครงสร้างความคิดของคนในชุมชน โดยอาศัยธรรมะเป็นรากฐานในการคิด พูด และปฏิบัติ เพื่อสร้างชุมชนสันติสุขที่แท้จริง

การนำหลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขวิถีบวรในพื้นที่ตำบลทุ่งมนนี้ สอดคล้องกับ พระครูสังฆรักษ์ประจวบ วุฑฒิจาริ และคณะ (2562 : 102 - 104) ที่ได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาชุมชนสันติสุขโดยอิงหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งหลักพุทธธรรมนี้ มีความสำคัญในการนำไปพัฒนาสังคมให้เกิดสันติสุข และยังสอดคล้องกับ กรัณฐรัตน์ สุทธิพรณินวัฒน์ (2559 : 1 - 5) ชูชาติ สุทธะ และคณะ (2562 : 162 - 163) และ ไตรรัตน์ ณะประกอบกรณ์ และ พระศรีวินยาภรณ์ (2562 : 20 - 21) ซึ่งนักวิจัยทั้งหมดนี้ต่างเน้นเรื่อง หลักไตรสิกขา คือ ศีลเน้นการควบคุมพฤติกรรมให้ถูกต้องตามกรอบความดี เช่น ฝึกการควบคุมกาย วาจา ส่งเสริมผู้นำและคนต้นแบบที่มีศีลธรรมเป็นฐาน เพื่อให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ด้านสมาธิจะพัฒนาความมั่นคงในจิตใจของผู้นำและชุมชน ผ่านการฝึกสมาธิเพื่อให้กล้าเผชิญปัญหาด้วยใจสงบ ไม่ใช้อารมณ์ และทำงานร่วมกันอย่างมีพลังใจ ด้านปัญญาใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นกรอบคิดหลักในการเข้าใจปัญหา ช่วยจัดการชุมชนโดยใช้เหตุผลและธรรมะในการวางแผน พัฒนาชุมชนโดยมีปัญญาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างอย่างมีรากฐานธรรม นอกจากนี้ ยังเน้นการพัฒนาผู้นำชุมชนตลอดถึงชาวบ้านให้เป็น “คนต้นแบบ” ที่มีคุณธรรมครบถ้วนในด้าน ศีล สมาธิ และปัญญา ผ่านการฝึกฝนอย่างเป็นระบบแนวทางไตรสิกขา อันได้แก่ ศีลเป็นรากฐานของความดีงามในการประพฤติ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและศรัทธาในชุมชน สมาธิช่วยให้ผู้นำมีจิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อแรงกดดันหรือความขัดแย้ง ปัญญาคือความรู้และวิสัยทัศน์ที่ถูกต้อง เข้าใจธรรมะอย่างลึกซึ้ง และใช้เหตุผลแก้ปัญหาชุมชน ใช้หลักมงคลชีวิต 38 ประการ พัฒนาตั้งแต่บุคคล ชุมชน และสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ชูชาติ สุทธะ และคณะ (2559 : 159) บทสรุปที่สำคัญ คือ การพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีบวรด้วยการประยุกต์ไตรสิกขาแบบลึกซึ้งนี้ ผู้นำชุมชนจะเป็นคนต้นแบบที่สามารถนำชุมชน ด้วยหลักศีล หลักสมาธิ และหลักปัญญา จะพัฒนาความคิด กระบวนทัศน์ ทำการสื่อสารกันในชุมชน ที่มีการฟังกันด้วยใจ การเจรจาอย่างเข้าใจกัน ขึ้นให้อภัยแก่กันได้ มีการขอโทษอย่างจริงจัง ยอมรับการสร้างปัญญาด้วยศาสตร์สมัยใหม่แล้วใช้ดำเนินการตามรูปแบบต่าง ๆ จนบรรลุความสันติสุข เมื่อทำอย่างนี้จะสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไตรรัตน์ ณะประกอบกรณ์ และ พระศรีวินยาภรณ์ (2562 : 1 - 3) และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร) (2547 : 426 - 432) ที่เน้นย้ำความสำคัญของการพัฒนาผู้นำและคนในชุมชนให้เป็นผู้มีปัญญาในการแก้ปัญหา

การวิจัยเรื่อง “แนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขโดยวิถีบวร ตำบลทุ่งมน” ครั้งนี้สามารถเขียนเป็นองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยว่า “ชุมชนทุ่งมนสันติสุขโดยวิถีบวร” ที่หลักไตรสิกขาสำหรับการพัฒนาคน ชุมชน สังคม อย่างเป็นระบบ คือ เกิดกรอบความคิดพัฒนาคน 4 ขั้นตอน คือ 1) หลักพุทธธรรมหนุนเสริมแกนนำชุมชนด้านศีลธรรมสู่ชุมชนสันติสุขวิถีบวร 2) หลักพุทธธรรมในการแก้ไขปัญหาชุมชนสู่ชุมชนสันติสุขวิถีบวร 3) หลักพุทธธรรมพัฒนาชีวิตคนต้นแบบในชุมชนสู่ชุมชนสันติสุขวิถีบวร 4) หลักพุทธธรรมสนับสนุนการปฏิบัติงานเพื่อชุมชนสันติสุขวิถีบวร รูปแบบนี้ต้องประสานพลังระหว่าง บ้าน (ครอบครัว/หมู่บ้าน) วัด (ศาสนา) และ ราชการ/โรงเรียน (การจัดการทางสังคม) โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและการเรียนรู้ ทำการฟื้นฟูคุณภาพชีวิต ลดพฤติกรรมเสี่ยง และสร้างวัฒนธรรมแห่งสติและเมตตาในชุมชน หลักอริยสัจ 4 เป็นฐานความคิดสำคัญ คือเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน สอดคล้องกับหลักไตรสิกขาที่เป็นยุทธศาสตร์พัฒนาคน นำหลักไตรสิกขาประยุกต์ไปกับการ

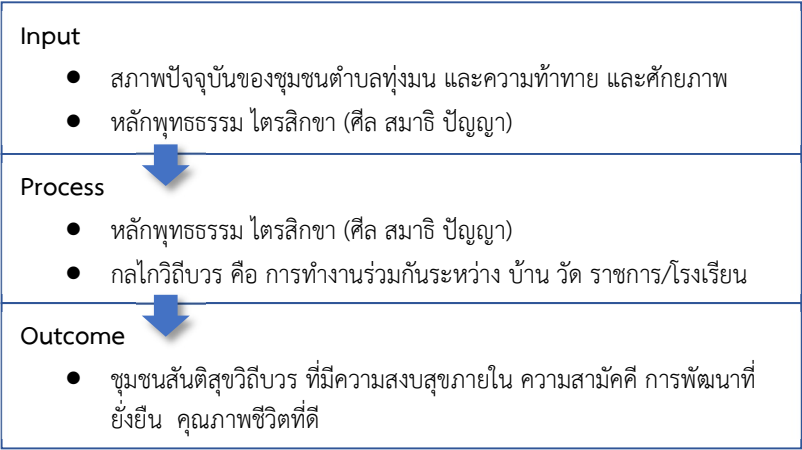
ขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนทุกครั้ง เช่นการจัดเวทีสนทนาธรรม การลงพื้นที่เยี่ยมบ้านผู้เปราะบาง การแนะแนวให้ผู้เสพสุรากลับใจ สร้างระบบผู้นำใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยความศรัทธาและคุณธรรม เป็นการหลอมรวม “หลักธรรมกับวิถีชีวิตคนทุ่งมน” ที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การจัดกิจกรรมทำบุญร่วมกัน การประชุมแลกเปลี่ยนความคิด เพื่อสร้างสายสัมพันธ์และลดความขัดแย้ง สะท้อนแนวคิด “ธรรมะในวิถีบวรทุ่งมน” อย่างแท้จริง การฟื้นฟูพลังชุมชนผ่าน “กระบวนการบวรแบบมีส่วนร่วม” การแก้ปัญหาชุมชนมิใช่เพียงบทบาทของวัดหรือรัฐ แต่ได้อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยมีหลักไตรสิกขาเป็นฐาน สามารถสรุปเป็นภาพ ดังนี้

ภาพที่ 4 ชุมชนทุ่งมนสันติสุขโดยวิถีบวร

การวิจัยครั้งนี้ ยังได้กรอบองค์ความรู้ “โมเดลชุมชนสันติสุขวิถีบวรด้วยหลักพุทธธรรม” อีก ซึ่งแสดงและอธิบายให้เห็นถึงการทำงานแบบองค์รวม โดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ที่สัมพันธ์กัน คือ 1. ปัจจัยนำเข้า (Input) 2. กระบวนการ (Process) และ 3. ผลลัพธ์ (Outcome) ในกรอบองค์ความรู้นี้ 1. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) กล่าวถึงสภาพปัจจุบันของชุมชน (The Context) อย่างครอบคลุมบริบทของตำบลทุ่งมน ซึ่งประกอบด้วย สภาพทางภูมิประเทศ ปัญหาทางเศรษฐกิจ (ความยากจน หนี้สิน) ปัญหาสังคม (การดื่มสุรา สารเสพติด ความรุนแรงในครอบครัว) และศักยภาพของชุมชน (ภูมิปัญญา วัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคม) รวมถึงการมีอยู่ของสถาบันบวรในพื้นที่ อันมีเรื่องราวปัญหาที่ท้าทายต่อความสามารถและความต้องการที่ชุมชนเผชิญ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาเพื่อนำไปสู่สันติสุข มีการนำหลักพุทธธรรม (Buddhist Principles) เข้าเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนงาน หลักธรรมที่ถูกนำมาปฏิบัติการเป็นแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน คือไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) อันเป็นหัวใจสำคัญที่หล่อหลอมคุณธรรมภายในบุคคลและกลุ่ม มีความหมายที่เป็นกรอบความคิดดังนี้ ศีล : สร้างระเบียบวินัย ความถูกต้อง และลดความขัดแย้ง สมาธิ : พัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง มีสติ และแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และปัญญา : นำไปสู่การรู้เท่าทันปัญหา การตัดสินใจที่ถูกต้อง และการพัฒนานวัตกรรมชุมชน ภายใต้หลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักใหญ่ มีการคำนึงถึงหลักธรรมย่อยสำหรับการแตกประเด็นให้ชัดเจนในวิถีปฏิบัติงาน หรือนำสู่การลงมือปฏิบัติการได้ คือ การส่งเสริมความสัมพันธ์ต่อกันในชุมชนอันดีงาม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และสร้างความสามัคคีในชุมชน 2. ปัจจัยนำเข้าทั้งหมดนี้ ถูกนำไปสู่กระบวนการ (Process) หรือตรงกับคำว่ากระบวนการที่ใช้หลักพุทธธรรมนั่นเอง การยึดหลักไตรสิกขาในชั้นกระบวนการ คือการกำหนดกลไกวิถีบวร (Bowon Mechanism) เป็นการบูรณาการบทบาท ให้มีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องของ 3 ภาคส่วนหลัก คือ ให้บ้านเป็นหน่วยฐานรากที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และเป็นพื้นที่ปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันของสมาชิกในครอบครัว วัดเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ

การศึกษา การเผยแพร่ธรรมะ และเป็นพื้นที่รวมกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน เป็นแหล่งรวมพลังศรัทธา และภูมิปัญญา ส่วนราชการรวมทั้งโรงเรียน เป็นผู้สนับสนุนด้านนโยบาย งบประมาณ องค์ความรู้ และเป็นกลไกในการ ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน และการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่ดี สำหรับกลไก 3 ภาคส่วนหลักนี้ ยึดไปตามหลัก ทิศ 6 ในคัมภีร์สังคาลสูตร เป็นแนวทางที่สำคัญ เมื่อกำหนดความเข้าใจถึงกลไกแล้ว จึงขับเคลื่อนให้กลไกทำงาน ตามกระบวนการ (Process) เรียกว่าการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมผ่านวิถีบวร ทำกระบวนการที่ต่อเนื่องและมีการ ปรับเปลี่ยนตามบริบทของชุมชน โดยเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจให้ชัดเจนต่อสภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชน เลือกสรรหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม และนำไปกำหนดเป็นแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนผ่านการทำงานร่วมกันของ บ้าน วัด และราชการ ซึ่งรวมถึงการจัดกิจกรรม โครงการ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การทำงานบนความเข้าใจ กระบวนการ (Process) ในชุมชนตำบลทุ่งมนเป็นได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ตามแนวคิด “วิถีบวร” (บ้าน - วัด - ราชการ) เพื่อสร้างชุมชนให้เกิดสันติสุขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยประยุกต์หลักพุทธธรรมบูรณาการกับ กิจกรรมที่เป็นรูปธรรมไว้ 3 ระยะ ได้แก่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ สำคัญสำคัญแนวปฏิบัติ “วิถีบวร” ที่ตำบลทุ่งมน นำมาใช้ เป็นการผสมผสานระหว่างหลักพุทธธรรม วิถีชีวิตชุมชน และการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะทำให้เกิด เครือข่ายความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน อบต. และประชาชน นำไปสู่การลดความเครียด ลดปัญหาสุรา ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ลดอุบัติเหตุ สร้างสุขภาวะ 4 มิติ และสร้างชุมชนที่มีสติ มีเมตตา และพึ่งพาตนเอง ได้อย่างยั่งยืน 3. ผลลัพธ์ (Outcome) เมื่อกลไกวิถีบวรทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นแกนกลาง จะนำไปสู่ “ชุมชนสันติสุข” ซึ่งจะมีลักษณะดังนี้ ความสงบสุขภายใน ประชาชนมีจิตใจที่สงบ ลดความเครียดและ ปัญหาทางสุขภาพจิต ความสามัคคีปรองดอง ลดความขัดแย้งในชุมชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรและแก้ไขปัญหาด้วยตนเองอย่างมีเหตุผลและยั่งยืน คุณภาพชีวิตที่ดี ประชาชนมีความ มั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และมีภูมิคุ้มกันที่ดี การธำรงรักษาวัฒนธรรม ชุมชนยังคงรักษาและส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม สามารถสรุปเป็นภาพ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ชุมชนสันติสุขวิถีบวรด้วยหลักพุทธธรรม

แนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อชุมชนสันติสุขโดยวิถีบวร ตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัด สุรินทร์ นั้น ได้ยกหลักไตรสิกขาขึ้นมาใช้ควบคู่กับการบูรณาการบทบาทของ บ้าน - วัด - ราชการ (วิถีบวร) เป็นกลไก สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและสันติสุขในชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เผชิญกับปัญหาทางสังคมและพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การดื่มสุราและความขัดแย้งในครอบครัว องค์ความรู้จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา จะเป็น แนวทางสำหรับการการพัฒนาคน โดยต้องให้ผู้นำชุมชนและพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่อง ชุมชนจะเกิดความตื่นตัว มีสติรู้ตัว และร่วมมือกันพัฒนาวิถีชีวิตที่มีความสุขอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การผสานหลัก

ไตรสิกขาเข้ากับวิถีชีวิตประจำวันและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอในพื้นที่บ้าน วัด และหน่วยงานราชการ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยสรุป การประยุกต์หลักไตรสิกขาคำนวณวิถีชีวิตไม่เพียงแต่ช่วยลดปัญหาทางสังคม แต่ยังสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชนตำบลทุ่งมนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ภาพที่ 6 สันติสุขวิถีบวร 9 ท

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

- 1.1 ใช้ประโยชน์จากสถานีวิทยุกระจายเสียง ที่ตั้งอยู่ ณ วัดสระเดชารัตนาราม ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 1.2 ควรดำเนินการจัดงานศพไม่ให้เขาเป็นหนี้ ไม่เป็นทุกข์ ให้ต่อเนื่อง และขยายผลให้กว้าง
- 1.3 ดำเนินโครงการ “เส้นทางบุญ ชุมชนปลอดภัย ถนนทุกสายปลอดภัยด้วยสติ” ต่อไปให้บรรลุ

เป้าหมาย

1.4 พัฒนาพื้นที่ตำบลทุ่งมน ให้เป็นพื้นที่ตำบลธรรมาภิบาล ตำบลจัดการขยะ ตำบลเน้นความยั่งยืนทางอาหารและการจัดการน้ำ ตำบลจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ วัฒนธรรม และศาสนา พัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย ชุมชน พัฒนาศักยภาพวิทยากรชุมชน หรือ ภูมิปัญญาชุมชน

1.5 ดำเนินกระบวนการวิถีบวรในพื้นที่ตำบลทุ่งมนในปัจจุบันต่อเนื่อง โดยให้วัดเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับชุมชน วัดทำหน้าที่เข้าไปมีบทบาทในการสนับสนุนและประสานความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐ และโครงสร้างทางสังคมที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้การทำงานมีความคล่องตัว มีพลัง และเกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่ความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรศึกษาบทบาทคณะสงฆ์ตำบลทุ่งมนกับแนวทางการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ในตำบลทุ่งมน และตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
- 2.2 ควรศึกษาการพัฒนาธรรมานุวิถีบวรตำบลทุ่งมน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่านสำหรับงานวิจัยนี้ เช่น นางสาวอังค์ สายสูง พระศักดิ์สิทธิ สิทธิคุณ พระมหาเอกลักษณ์ สุจินโณ นายเฮีย หวังทางมี กำนันตำบลทุ่งมน ด.ต.บัญชา สุขประเสริฐ สภ.ทุ่งมน นายบัณฑิต ปานะโปย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งมน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรัณท์รัตน์ สุทธิพรณิวัฒน์. (2559). *การขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุฎิบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชูชาติ สุทธิ, พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, และ พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์. (2562). กระบวนการพัฒนาชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 12(1), 158 - 168.
- ณัฐสิริ รุ่งเพ็ชรเมณี. (2564). การศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษา : ชุมชนวัดเกตุการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่. *สารสาส์น*, 4(4), 895 - 907.
- ไทรรัตน์ ธนะประกอบภรณ์ และ พระศรีวินยาภรณ์. (2562). การสร้างสันติประชาคมตามแนวพุทธ. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 15(3), 16 - 26.
- ทวีศักดิ์ ทองทิพย์. (2561). แนวคิดการบริหารการศึกษาตามหลักไตรสิกขากับแนวคิดตามทฤษฎีเชิงระบบเป็นความสอดคล้องกันที่ลงตัว. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 9(2), 95 - 104.
- ธนพล สราญจิตร. (2558). ปัญหาความยากจนในสังคมไทย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 5(2), 12 - 21.
- พระครูบูรพาธรรมประทีป (ไทยสวัสดิ์ อดตทีโป). (2565). การประยุกต์ใช้มรรชาธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่สถาบันครอบครัว. *วารสารศึกษิตาลัย*, 3(1), 1 - 14.
- พระครูปริยัติกิตติธรรม. (2567). *วิถีทุ่งมน ตำบลคุณธรรม* [ภาพถ่าย]. การจัดเก็บส่วนตัว.
- พระครูสังฆรักษ์ประจวบ วุฑฒิจาริ, วีรธรรม ปัญจันท์, พระวุฒิชัย มหาสทโท, เดชา ตาละนิก, และ สกุนา คงจันทร์. (2562). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 10(1), 101 - 119.
- พระมหาเกรียงศักดิ์ โสภากุล. (2562). พุทธวิธีแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวสังคมไทยปัจจุบัน. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 1(2), 25 - 32.
- พระมหาชาล อดิโต. (2568). *ผลสอบบาลีวัดอุทุมพร พ.ศ. 2554 - 2567*. สำนักศาสนศึกษาวัดอุทุมพร.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญการ). (2547). *รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุฎิบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]. Thesis Central Library Mahachulalongkornrajavidyalaya University. <https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/2871>.
- พระอธิการโสภณ ปิยธโม (กิ่งแก้ว), ละเอียด จงกลณี, และ พระฮอนด้า วาตสทโท (เข็มมา). (2564). พลังบวร : พลังหลักของชุมชนคุณธรรม. *วารสารปัญญาปริทัศน์*, 6(1), 69 - 80.
- รัฐวิทย์ อริยพัชร์พล และ พงษ์สรณ์ วรภัทร์ธิระกุล. (2563). การแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของไทย. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(4), 321 - 335.
- วสมน ทิพนิตย์. (2559). การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามแนวพุทธธรรม. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 7(1), 51 - 60.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2541). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* (พิมพ์ครั้งที่ 7). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.